

УДК 327(73:5-12)

Н.Д. Городня

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Інституту світової економіки і міжнародних відносин

НАН України

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ США В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ В ПОСТБІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД

У статті аналізуються зміни в політиці США в Південно-Східній Азії після завершення біполярного протистояння; їхні рушійні чинники, результати, вплив на відносини між США і країнами ПСА, між США й АСЕАН як їх колективним органом. Приділяється увага проблемам інтеграції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні і місця в них США.

Ключові слова: зовнішня політика США, Південно-Східна Азія, АСЕАН, американсько-асеанівські відносини.

Важливими чинниками міжнародних відносин початку ХХІ ст. є зростання ролі Східної Азії в глобальній економіці й політиці, її перетворення на двигун розвитку світової економіки; прискорення регіональних інтеграційних процесів у Південно-Східній і Східній Азії; піднесення регіональної і глобальної ролі Китаю; посилення суперництва за вплив у Південно-Східній Азії між США, Японією і Китаєм. З огляду на нові регіональні й глобальні тенденції зазнала суттєвих змін політика США щодо країн ПСА, що формують Асоціацію країн Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Розвиток міжнародних відносин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) перебуває в центрі уваги зарубіжних [1] і вітчизняних дослідників [2]. Проте у вітчизняній науці немає спеціальних досліджень, що вивчають еволюцію політики США в Південно-Східній Азії (ПСА). З огляду на це, *метою даного дослідження* є аналіз змін у регіональній політиці США в ПСА в період від припинення біполярного протистояння до завершення світової фінансово-

економічної кризи першого десятиліття XXI ст.; їх рушійних чинників, впливу на відносини між США і країнами АСЕАН, регіональних і глобальних наслідків.

Південно-Східна Азія посідала важливе місце в стратегії США періоду холодної війни. Від часу закінчення Другої світової війни США намагалися підтримувати в Східній Азії стабільність, виходячи зі стратегічного завдання не допустити встановлення тут китайського чи радянського домінування, формування в країнах ПСА комуністичних режимів. Цьому слугувала система двосторонніх альянсів США з регіональними державами у сфері безпеки – Японією (8 вересня 1951 р.; 19 січня 1960 р.) Філіппінами (30 серпня 1951 р.); Австралією і Новою Зеландією (ANZUS) (1 вересня 1951 р.); Республікою Корея (1 жовтня 1953 р.). Основу двосторонніх союзницьких відносин між США і Таїландом заклала Спільна заява про політику США щодо Таїланду 1962 р. (комюніке «Раск-Танат»). В 1954 р. Філіппіни і Таїланд разом із США, Британією, Францією, Австралією, Новою Зеландією і Пакистаном підписали Договір колективного захисту Південно-Східної Азії (СЕАТО), який проіснував до 1977 р. Центральну роль у цій системі договорів відіграли американсько-японські союзницькі відносини. Частина країн ПСА (нинішні Малайзія, Сінгапур, Бруней) до здобуття незалежності перебували в колоніальній залежності від Британії, а отже, також у сфері американських союзницьких відносин.

США надавали підтримку сайгонському режиму в Південному В'єтнамі під час першої Індокитайській війні (1945–1954), брали безпосередню участь у другій Індокитайській війні (кінець 1950-х – 1975), виходячи з «теорії доміно», за якою падіння режиму в Сайгоні мало призвести до падіння інших некомуністичних режимів у регіоні (вона виправдалася лише частково, щодо Лаосу й Камбоджі). Негативний досвід війни у В'єтнамі залишив глибокий слід в

суспільній свідомості американців і вже тривалий час впливає на формування політики США в ПСА.

Крім угод про спільну оборону з Філіппінами і Таїландом, а також участі в СЕАТО, США були залучені до системи безпеки субрегіону через військове співробітництво з Індонезією, участь у самітах Регіонального Форуму АСЕАН (АРФ). АСЕАН, що утворилася 1967 р. в складі Індонезії, Малайзії, Сінгапуру, Таїланду, Філіппін, позитивно оцінювала присутність американських військових баз Кларк і Субік Бей на Філіппінах, що вважалися необхідною противагою радянським базам у В'єтнамі.

Крім стримування комунізму, іншим важливим завданням США було забезпечення «свободи морів» – безперешкодного користування важливими морськими шляхами (протока Малакка та ін.), що проходять через Південно-Східну Азію, в інтересах світової торгівлі.

Конструктивна роль США в камбоджійському мирному урегулюванні 1990–1991 рр. мала наслідком стабілізацію ситуації в Індокитаї після третьої Індокитайської війни (1979–1989), що включала взаємозалежні в'єтнамсько-камбоджійський і внутрішній камбоджійський конфлікт, з якою пов'язується завершення холодної війни в регіоні.

Із завершенням біполярного протистояння ПСА втратила свою ключову позицію в стримуванні комунізму. За аналізом малайзійського дослідника Н. Сопі [3], не будучи основною сферою стратегічних американських інтересів у роки холодної війни, ПСА значною мірою втратила інтерес США після її закінчення. США перетворилися на єдину супердержаву, яка вже через свій статус робила суттєві відмінності між різними частинами світу. Уповільнення економічного розвитку примусило США зосередитися на довготривалих внутрішніх реформах. Наслідком нових процесів стала периферизація ПСА у світовій політиці. Водночас автор відзначив (в 1993 р.)

фундаментальні зміни в суті влади завдяки посиленню її економічного складника.

Дійсно, після завершення біполярного протистояння економічне залучення до ПСА набуло для США пріоритетного значення. Цьому сприяли гостра економічна конкуренція з Японією, політика економічної відкритості КНР, динамічний економічний розвиток нових індустріальних держав Східної Азії (першої хвилі – Республіки Корея, Тайваню, Гонконгу, Сінгапуру; другої хвилі – Таїланду, Малайзії, Індонезії, Філіппін), який у доповіді Світового банку за 1993 р. характеризувався як «економічне диво».

Проте військова присутність і гарантії безпеки США в Східній Азії збереглися. Не будучи формальним союзником США, важливим партнером для них став Сінгапур, уряд якого запропонував 1990 р. розмістити на своїй території базу постачання ВМС США і забезпечувати технічне обслуговування американських бойових кораблів і військових літаків. Малайзія, Індонезія, Бруней погодилися надати США право на ремонт військових кораблів у своїх портах. Хоч 1992 р. американські військові бази на Філіппінах було закрито, філіппінський уряд дозволив ВМС США використовувати ремонтні доки колишньої американської бази в Субік Бей на комерційній основі. За угодою 1999 р. їх знову почали використовувати для військових тренувань. Прагнення країн ПСА до посилення військового співробітництва із США було пов'язане з динамічним розвитком Китаю та його наступальною регіональною політикою, що розглядалася країнами ПСА в термінах «китайської загрози».

Завершення холодної війни ознаменувалося також інтенсифікацією процесів регіональної економічної інтеграції. У відповідь на європейський і американський регіоналізм (підготовку до створення ЄС і НАФТА), що були розцінені східноазійськими країнами як «агресивна однобічність», спрямована на відкриття ними іноземних ринків під загрозою

закриття власних, австралійський прем'єр-міністр Б. Хок ініціював створення форуму Азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) для посилення економічної взаємодії між країнами Східної Азії, Австралією й Новою Зеландією, які також почали позиціонувати себе східноазійськими державами; створення економічної (а не військово-стратегічної) Тихоокеанської співдружності; сприяння важливим для експортно-орієнтовних економік регіону переговорам в рамках Уругвайського раунду Світової організації торгівлі (СОТ). Для АСЕАН це була важлива ініціатива, яка надавала сенс її подальшому існуванню, значною мірою втрачений після завершення біполярного протистояння і завершення війни в Камбоджі.

Початковий австралійський варіант передбачав створення форуму АТЕС без участі США і Канади, але завдяки рішучій позиції США цього не сталося. Наступного року після створення АТЕС, у 1990 р. прем'єр-міністр Малайзії М.Махатхір виступив ініціатором формування Східноазійського економічного угруповання без участі США на основі торговельно-економічних зв'язків Японії з регіональними державами, однак ця ідея розвитку не набула. Переважна частина країн регіону тоді була зацікавлена в тому, щоб завдяки АТЕС закріпити економічну присутність США в регіоні і, відповідно, їх інтерес до країн АСЕАН.

Завдяки зусиллям США, початковий проект АТЕС було значно поглиблено. 1993 р. відбувся перший саміт АТЕС на рівні глав держав, на якому президент США Б. Клінтон виступив з ініціативою створення до 2020 р. Азіатсько-тихоокеанської зони вільної торгівлі як першого етапу інтеграції регіону. Відповідну декларацію було прийнято на саміті 17 країн АТЕС у Богорі (Індонезія) в листопаді 1994 р. Передбачалося до 2010 р. завершити лібералізацію торгівлі й інвестицій у провідних країнах регіону, до 2020 р. – у менш

розвинутих [4]. Проте внаслідок Азійської фінансово-економічної кризи 1997–1998 рр. інтерес до АТЕС значно ослаб.

Азійська криза мала значні негативні наслідки для іміджу США в ПСА. Обурення вражених кризою країн викликала запізніла реакція США та запропоновані ними заходи для її здолання. США надали допомогу на двосторонній основі лише Республіці Корея, інші країни регіону отримали допомогу через МВФ, який обумовив її вимогами болючих для них реформ. Відбулося вимушене зближення країн ПСА з кредитно-фінансовими організаціями Заходу, чого їм раніше вдавалось уникати. З точки зору східноазійських країн криза була викликана західними спекулянтами і використана США за допомогою МВФ для поширення американської моделі капіталізму на Східні Азію, для відкриття специфічних регіональних ринків для американських компаній. Вплив реформ на регіональні країни не завжди був продуктивним. Найдеструктивніший вплив вони мали на Індонезію – провідну країну ПСА, яка опинилася в стані фінансової, соціально-економічної й глибокої політичної кризи.

Тож, незважаючи на те, що своїм економічним піднесенням країни ПСА багато в чому були зобов'язані підтримці і гарантіям безпеки з боку США, наслідком Азійської кризи 1997 – 1998 рр. стало виникнення рішучого спротиву американському регіональному лідерству, пошук азійськими тихоокеанськими націями регіональної ідентичності. Водночас криза сприяла значному поліпшенню регіонального іміджу Китаю, який відмовився від девальвації юаня, що могло ще більше зашкодити враженими кризою країнам; був готовий поділитися з ними своїми обмеженими ресурсами.

Криза привела до формування структури «АСЕАН+3» (АСЕАН, Японія, Китай, Республіка Корея) як головного форуму Східноазійського діалогу. Уперше в історії вона об'єднала в єдиній регіональній структурі Південно-Східну і Північно-Східну Азію без залучення держав Заходу. Після

Азійської кризи регіоналізм у Східній Азії з'явився як свідомий політичний процес, керований урядами, на протидію регіоналізації на базі японських інвестицій без суттєвої урядової підтримки, що мала місце від середини 1980-х рр. Перше засідання «АСЕАН+3» відбулось у грудні 1997 р., у розпал кризи, для вироблення механізму фінансової кооперації між країнами регіону. Таким чином, хоч в дещо іншій формі, було реалізовано проект Махатхіра про створення Східноазійського економічного угруповання.

Адміністрація Клінтона не заперечувала проти цього, як це було в 1990 р., проте така ситуація не могла не викликати стурбованість, адже на межі ХХ – ХХІ ст. Східна Азія стала для США пріоритетним регіоном не лише з точки зору торговельних і економічних зв'язків, але й глобальних геополітичних інтересів у контексті зростання регіонального впливу КНР.

У меморандумі групи провідних американських експертів, підготовленому для новообраного президента Д. Буша 2001 р. [5], політику адміністрації Клінтона було піддано серйозній критиці через брак чіткої стратегії в ПСА, адекватної реакції на Азійську фінансову кризу, менторський тон у відносинах з державами субрегіону. На думку експертів, останніми роками адміністрація Клінтона не приділяла достатньої уваги ПСА, її політика відзначалася короткотерміновими й епізодичними відповідями на кризи замість чіткої, логічно послідовної стратегії; постійне невдоволення в регіоні викликала зосередженість США на просуванні власних уявлень про глобалізацію. Дійсно, наполегливе просування США ідей економічного лібералізму і демократії значною мірою суперечило національним моделям розвитку регіональних держав, важливими елементами яких була провідна роль держави в економіці; відмінне від США розуміння демократії, прав людини й інтелектуальної власності тощо.

Найбільшим пріоритетом для США в меморандумі визначено підтримку регіональної стабільності через запобігання конфлікту чи встановлення в ПСА домінування зовнішньої держави (коаліції). Для цього визнано за необхідне не лише підтримувати військову присутність, але й переорієнтувати залучення США до ПСА на основі всебічнішого, гнучкішого й інтегрованішого підходу: активно поширювати двосторонні угоди; сприяти ринковим економічним реформам, технологічному розвитку, заходам щодо зменшення бідності тощо. Серед завдань: сприяти стабілізації ситуації у вражених кризою країнах (передусім Індонезії й Філіппінах); підтримати демократичні країни регіону (передусім Індонезію); у тісному співробітництві з Японією реструктурувати індонезійський борг, шукати шляхів відновлення співробітництва з індонезійськими збройними силами, яке значно погіршилось у 1990-х рр., насамперед після скинення режиму Сукарно в 1998 р.; здійснювати моніторинг проблеми зростання в регіоні політичного ісламу. Рекомендовано переглянути попередній підхід до АСЕАН, яка, незважаючи на послаблення в умовах кризи, зберегла свою цінність як економічний і політичний партнер США, значення якого в умовах появи Китаю як упевненішого в собі регіонального гравця зросло [6].

Великі надії на започаткування нової політики США в ПСА поклалися на участь держсекретаря К. Пауелла в Регіональному форумі АСЕАН (липень 2001 р.) і перший візит президента Буша в Східну Азію на саміт лідерів АТЕС у Шанхаї (жовтень 2001 р.). Проте терористичні атаки на США 11 вересня 2001 р. визначили основні напрямки зовнішньої політики адміністрації Буша-молодшого. Основним лейтмотивом виступів Дж. Буша під час двосторонніх і багатосторонніх зустрічей у Шанхаї стало питання формування глобальної антитерористичної коаліції [7].

За адміністрації Дж. Буша (2001-2009) США здебільшого залучилось у регіон дипломатично, збільшили допомогу країнам ПСА, повернули собі провідну роль у питанні про гарантії безпеки регіону, але зосередилися переважно на проблемах боротьби з тероризмом. Військові акції США в Афганістані й Іраку призвели до посилення антиамериканських настроїв у субрегіоні зі значним ісламським населенням, до активізації тут діяльності радикальних ісламських організацій. Зменшенню впливу США в регіоні сприяла також підвищена увага адміністрації Буша до Близького Сходу на протипагу відносинам з країнами ПСА.

Натомість Китай у листопаді 2001 р. зробив блискучий дипломатичний хід, запропонувавши країнам АСЕАН підписати угоду про створення зони вільної торгівлі (її було підписано в листопаді 2002 р., з 1 січня 2010 р. вона вступила в дію). Зі вступом Китаю до СОТ в грудні 2001 р. він став центром економічних зв'язків і основним двигуном розвитку країн ПСА.

Швидкий розвиток торговельно-економічних відносин між КНР і АСЕАН, посилення впливу Китаю в ПСА спричинили низку ініціатив адміністрації Дж. Буша для відновлення позицій США в ПСА. План співробітництва АСЕАН (АСР) 2002 р. було спрямовано на допомогу в інтеграції до АСЕАН нових членів – В'єтнаму (з 1995), Лаосу, М'янми (з 1997 р.), Камбоджі (з 1999 р.). У жовтні 2002 р. адміністрація Буша виступила з торговельною ініціативою – The Enterprise for ASEAN Initiative (EAI), метою якої було створення мережі двосторонніх угод про вільну торгівлю (ФТА) з країнами АСЕАН для сприяння розвитку торгівлі й інвестицій. Двома умовами для підписання угод про вільну торгівлю із США були членство в СОТ і підписання Торговельної й інвестиційної рамкової угоди із США (ТІФА). У серпні 2006 р. її було підписано з усіма країнами АСЕАН. Проте процес досягнення двосторонніх ФТА між США і країнами АСЕАН просувався повільно. Відповідну угоду підписано лише із Сінгапуром. Переговори з Таїландом (з

2003 р.) і Малайзією (з 2006 р.) загальмувалися з різних причин. Найбільшою проблемою було те, що США наполягали на підписанні угод на основі принципів «ВТО плюс», що включали чуттєві для національного суверенітету питання, які виходили поза межі правил ВТО навіть у разі успіху Дохійського раунду переговорів. У листопаді 2005 р. запропоновано Розширене партнерство між АСЕАН і США (ЕР) для сприяння багатосекторному співробітництву. Проте цілі всіх цих ініціатив були дуже обмеженими, їхній імплементація відбувалася повільно, тож їх вплив на американсько-асеанівські відносини був незначним [8]. Суттєвіший вплив на поліпшення іміджу США в ПСА мала велика допомога країнам, враженим цунамі в Індійському океані в грудні 2004 р.

Можливості для корегування політики США в ПСА створювало святкування 2007 р. 40-річчя утворення АСЕАН і 30-річчя встановлення діалогу між США й АСЕАН. У червні 2007 р. відбувся перший після 1975 р. візит президента В'єтнаму до США. Нового поштовху американсько-асеанівським відносинам мав надати перший саміт США-АСЕАН в Сінгапурі у вересні 2007 р., проте його було відкладено президентом Бушем (зрештою він так і не відбувся). Тоді ж Дж. Буш достроково залишив саміт АТЕС через зосередженість на подіях в Іраку. Про місце ПСА в тогочасній зовнішній політиці США свідчила також відсутність 2007 р. держсекретаря Кондолізи Райс на пост-міністерській конференції АСЕАН і щорічних зборах Регіонального форуму АСЕАН через поїздки на Близький Схід тощо, що викликало негативну реакцію лідерів південно-східноазійських держав [9].

Критично оцінюючи політику адміністрації Буша в ПСА, дослідники пояснювали таке ставлення США їх несприйняттям АСЕАН як ефективного партнера; зазначали, що велике значення матиме здатність АСЕАН трансформувати себе на інституцію, основу на правилах, здатну застосувати рішучі

заходи проти країн, які порушують проголошені нею цілі і цінності [10].

Станом на 2008 р. США залишалися другим торговельним партнером АСЕАН (Китай – 5-м) і четвертим джерелом прямих іноземних інвестицій (Китай – 10-м). Країни регіону продовжували високо цінувати залучення США до регіону як найбільшого ринку для їх продукції, джерела нових технологій, гаранта безпеки морських шляхів і противаги домінуванню однієї регіональної держави. Проте зменшення відносного впливу США на ПСА було очевидним. Період епізодичної уваги США щодо ПСА збігся з посиленням регіонального впливу Китаю. Тож у подальшому політику США в ПСА все більше визначали перспективи глобальної конкуренції з КНР.

Інтеграція в регіоні за моделлю «АСЕАН+3», формування зони вільної торгівлі між АСЕАН і Китаєм, об'єднання Східної Азії на основі спільних азіатських цінностей під економічним патронажем Китаю чи Японії, але без участі США, створюють очевидні загрози для американських інтересів в азіатському тихоокеанському регіоні. Досвід Австралії й Нової Зеландії свідчить, що економічний аспект «м'якої влади» Китаю може трансформувати двосторонні відносини з державами – близькими союзниками США. Залежність економічного зростання цих країн від розвитку співробітництва з Китаєм породжує їхню стриманість у прийнятті рішень, що можуть викликати невдоволення Китаю. Очевидно, що Австралія і Нова Зеландія, як і країни АСЕАН, не хочуть обирати між важливим союзом із США у сфері безпеки і вигідною торгівлею з Китаєм.

Американські аналітики визнають, що опозиція США східноазійському регіоналізму і тиск на регіональні країни неприпустимі, вони лише посилять антиамериканські настрої. Тож США вітали створення в грудні 2005 р. більш ширшого регіонального утворення – Східноазійський саміт – за участю не лише 13 країн формату «АСЕАН+3», але також Австралії, Нової Зеландії й Індії («АСЕАН+6»). Його було ініційовано Японією і

підтримано деякими країнами АСЕАН з метою уникнути домінування Китаю в «АСЕАН+3». Водночас розширення формату східноазійського співробітництва за рахунок неазійських держав, до того ж союзних США, дозволило загальмувати процес суто азійської інтеграції через нез'ясованість питання про структуру майбутнього регіонального співробітництва. 2010 р. США, а також Росія, подали заявки на вступ до Східноазійського саміту, що, у разі їх прийняття, перетворить «АСЕАН+6» на «АСЕАН+8».

Заявка США на вступ до Східноазійського саміту викликала численні коментарі. Деякі країни АСЕАН (переважно острівні) вітають залучення США до регіональних структур, щоб уникнути домінування Китаю в регіоні. Інші вважають, що включення США до САС послабить існуючий форум з огляду на американсько-китайське суперництво, що деформує його початкові цілі, серед яких – створення зони вільної торгівлі між 16 державами у форматі «АСЕАН+6»; перетворить його на громіздку конструкцію типу АТЕС, що буде, радше, форумом для стратегічного діалогу і забезпечення стабільного регіонального оточення, тоді як функціональна кооперація – економічна, торговельна й інвестиційна – буде залишатися сферою «АСЕАН+3».

За деякими коментарями, завдяки вступу до САС США намагаються надати нових стимулів переговорам про досягнення високостандартної всебічної Угоди з транстихоокеанського економічного співробітництва за участю 8 країн – Чилі, Перу, Нової Зеландії, Австралії, Сінгапуру, Брунею, В'єтнаму і США (Trans Pacific Partnership Agreement, ТРРА), які розпочались у лютому 2008 р. [11]. У будь-якому разі заявка про вступ до САС свідчить про активні заходи адміністрації Б. Обама відновити лідерство США в АТР.

Якщо адміністрація Буша не приділяла достатньої уваги ПСА через надмірну зосередженість на Іраку і боротьбі з тероризмом, то адміністрація Обама чітко демонструє своє

прагнення повернути повномасштабне залучення США до Південно-Східної Азії. Під час свого першого візиту до Східної Азії як Держсекретаря в лютому 2009 р. Х. Клінтон, разом з Японією, Республікою Кореєю і Китаєм, відвідала Індонезію. Цей дружній жест до країни, у якій президент Обама провів дитинство, передбачав встановлення тіснішого співробітництва з цією найбільшою мусульманською країною для подальшого розширення співробітництва з АСЕАН і поліпшення іміджу США в мусульманському світі.

Беручи участь у Регіональному форумі АСЕАН у липні 2009 р., Х. Клінтон підписала Договір про дружбу і співробітництво з ПСА (ТАС) – базовий документ АСЕАН. Приєднання США до ТАС було обов'язковою попередньою умовою участі США в Східноазійському саміті. У листопаді 2009 р. помічник Держсекретаря зі східноазійських і тихоокеанських справ К. Кемпбел уперше відвідав М'янму для прямих переговорів з військовою хунтою. Здійснюючи візити до Японії, Республіки Корея, Китаю в листопаді 2009 р., президент Обама відвідав Сінгапур. У своїй промові в Токіо він заявив: «Як перший тихоокеанський президент Америки я обіцяю вам, що ця тихоокеанська нація буде зміцнювати і підтримувати наше лідерство в цій життєво важливій для нас частині світу» [12].

У червні 2010 р. президенти США й Індонезії оголосили в Джакарті про формування широкомасштабного стратегічного партнерства двох країн. Підписано угоду, яка повинна поглибити існуюче співробітництво між ними в галузі оборони. Важливим було рішення США (липень 2010 р.) відновити (за умови виконання певних вимог) співробітництво з Капасус (індонезійським елітним спецпідрозділом, звинуваченим у масованому порушенні прав людини, зокрема під час подій у Східному Тиморі), що ліквідувало останню перешкоду для відновлення повномасштабних військових відносин між двома країнами [11].

Здійснюються також заходи з налагодження військового співробітництва США з В'єтнамом і Камбоджею. Серйозною заявкою на відновлення американського лідерства в ПСА стала заява Держсекретаря Х. Клінтон на ханойському саміті АСЕАН (жовтень 2010 р.), що багатостороннє рішення давніх диспутів у Південному китайському морі є сферою національних інтересів США.

У результаті аналізу еволюції політики США в Південно-Східній Азії в постбіполярний період ми дійшли таких висновків: після завершення біполярного протистояння ПСА втратила свою ключову роль у стримуванні комунізму. Тож США скоротили попередній рівень військового, політичного й дипломатичного залучення в субрегіоні. За нових умов пріоритетним для США стало економічне залучення до АТР і просування власної моделі глобалізації, яка суперечила національним моделям розвитку країн ПСА. Азійська фінансово-економічна криза 1997–1998 рр. призвела до різкого посилення антиамериканських настроїв у регіоні, сприяла формуванню першого східноазійського угруповання («АСЕАН+3») без участі США. Завдання відновлення регіональних позицій США в умовах зростання регіонального впливу КНР стояло на порядку денному адміністрації Буша-молодшого, проте боротьба з терором, війни в Іраку й Афганістані відволікли її увагу від ПСА. Низка ініціатив адміністрації Буша в економічній сфері не мала суттєвого впливу на американсько-асеанівські відносини. Неувага США до субрегіону, наполегливе просування американської моделі розвитку посилили взаємне відчуження. Політика США в ПСА зазнала суттєвих змін у перші роки адміністрації Б. Обама. В умовах посилення регіонального і глобального впливу Китаю внаслідок глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр., переміщення центру глобального економічного розвитку до Східної Азії адміністрація Обама чітко демонструє прагнення

повернути лідерство США в регіоні, що посилює американсько-китайську конкуренцію за вплив у ПСА.

Література

1. Beeson M. The United States and East Asia: The decline of long-distance leadership? [Електронний ресурс] / The Asia-Pacific Journal: Japan Focus. – Режим доступу до журн. : <http://www.japanfocus.org/-Mark-Beeson/3240>; The Rise of China. Essays on the Future Competition / Ed. by Gary J.Schmitt. – N.Y., London: Encounter books, 2009. – 192 p. ; Хилл, Кристофер Р. Восточная Азия и Тихий океан [Електронний ресурс] / U.S. Department of State. – Режим доступу до джерела: <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0906/ijpr/ear.htm>; Wade, G. China and its neighbors [Електронний ресурс] / The Asia-Pacific Journal: Japan Focus. – Режим доступу до журн. : <http://japanfocus.org/events/view/19>, etc.
2. Городня Н. Країни Східної Азії в першому десятилітті ХХІ ст. : регіональні інтеграційні ракурси та глобальні пріоритети // Дослідження світової політики. – Вип. 50. – К., 2010. – С. 198–227; Шевчук О.В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку : Монографія. – Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – 197 с.; Пронь С.В. Японія – США – Росія: співробітництво та суперництво в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. 1951–2007 роки: монографія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 296 с.; Шевчук О.В. Китай між США і Росією: геостратегічні відносини: Монографія : – Миколаїв : ТОВ «Фірма «Ліон», 2008. – 448 с., ін.
3. Sophee, Noordin. A Man & his Idea. Selected writings and speeches. – Kuala Lumpur, Malaysia : Institute of Strategic and International Studies (ISIS), 2006. – 708 p. – P. 281– 291.
4. Public Papers of the Presidents of the United States. William J. Clinton, 1994 (in two books). Book 2. Aug 1 to Dec 31, 1994. –

- Washington : United States Government Printing Office, 1995. – P. 2094.
5. The United States and Southeast Asia : a policy agenda for a new administration. Report of an independent task force sponsored by the Council on Foreign Relations / J. Robert Kerry, Chair; Robert A. Manning, Project Director. – New York : Council of Foreign Relations, 2001. – 80 p.
  6. Ibidem. – P. 8–12.
  7. Public Papers of the Presidents of the United States. George W. Bush. 2001 (in two books). 2001. Book 2. July 1 to December 31, 2001. – Washington : United States Government Printing Office, 2003. – P. 1265–1267, 1271–1277.
  8. Limaye, Satu P. United States-ASEAN Relations on ASEAN's fortieth anniversary: a glass half full [Электронный ресурс] / Contemporary Southeast Asia. – V. 29.3, December 2007. – Режим доступа до журн. : <http://find.galegroup.com.proxy.lib.umich.edu/itx/start.do?prodId=ITOF>
  9. China's Foreign Policy and "soft power" in South America, Asia, and Africa. A Study, prepared for the Committee on Foreign Relations United States Senate by the Congressional Research Service Library of Congress, April, 2008. – Washington : U.S. Government Printing office, 2008. – 139 p. – P.102.
  10. Limaye, Satu P. Op. cit.
  11. Chile-Peru-United States-Australia-Brunei Darussalam-New Zealand-Singapore and Viet Nam (Trans Pacific Partnership-TPP Agreement [Электронный ресурс] / SICE. Foreign Trade Information System. – Режим доступа до джерела: http://www.sice.oas.org/TPD/CHL_Asia/CHL_Asia_e.ASP
  12. East Asian Strategic Review. 2010 [Электронный ресурс] / The National Institute of Defense Studies. Tokyo. Japan. – Режим доступа: http://www.nids.go.jp/english/publication/east-asian/pdf/2010/east-asian_e2010_07.pdf – P.234.

13. McCoy, Clifford. US Southeast Asia pose risks China clash [Електронний ресурс] / Asia Times online. – Режим доступу до журн.: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/LI01Ae01.html

The paper studies changes in the U.S. policy in Southeast Asia in post-cold war and post-9/11 periods, their moving forces and consequences as well as their influence on the U.S. and Southeast Asian countries and the U.S. – ASEAN relations. The framework of integration in Asia Pacific and the U.S. role in it is the issue of particular interest.

Key words: U.S. foreign policy, Southeast Asia, ASEAN, U.S.-ASEAN relations

Статья анализирует изменения в политике США в Юго-Восточной Азии после завершения биполярного противостояния; их движущие силы, результаты, влияние на отношения между США и странами ЮВА, между США и АСЕАН как их коллективным органом. Уделяется внимание проблемам интеграции в Азиатско-Тихоокеанском регионе и места в них США.

Ключевые слова: внешняя политика США, Юго-Восточная Азия, АСЕАН, американско-азиатские отношения.